

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Linguistica VIII (2013)

Elżbieta Rudnicka-Fira

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Wokół imienia i nazwiska Jubilata – nazwy osobowe w perspektywie lingwistyki kulturowej

Jak powszechnie wiadomo, w zdecydowanej większości języków europejskich, także we współczesnym języku polskim, dwie nazwy osobowe identyfikują człowieka – imię i nazwisko, tworząc razem pełną nazwę osobową w formie zestawienia antroponimicznego. Imię wybierane jest przez rodziców lub opiekunów i nadawane dziecku specjalnym aktem podczas obrzędu chrztu lub w urzędzie stanu cywilnego. Nazwisko natomiast dziedziczy się zwykle po ojcu, rzadziej po matce lub po osobach adoptujących dziecko i nie można go samowolnie zmieniać, objęte jest ochroną prawną. W kontaktach oficjalnych (urzędowych) posługujemy się imieniem i nazwiskiem. Współcześnie nawet częściej nazwisko występuje na pierwszej pozycji, potem imię (zwłaszcza w wykazach alfabetycznych). Natomiast w kontaktach nieoficjalnych (famiarnych, towarzyskich itp.) używamy samego imienia w formie podstawowej lub hipokorystycznej, zdrobniałej itp. Niekiedy w mowie potocznej w pewnych określonych sytuacjach, na przykład urzędowych, możliwe jest też używanie samego nazwiska¹.

Jak słusznie zauważa Aleksandra Cieślukowa – człowiek od najdawniejszych czasów był rozmaicie nazywany, podobnie jak inne „elementy rzeczywistości, które z różnych przyczyn (emocjonalnych i racjonalnych) zasługują na wyróżnienie” (Cieślukowa 1998: 95). „Warto podkreślić, że człowiek miał takie same cele i oczekiwania dawniej, jak i dziś [...], stąd mowa o swoistym archaizmie, konserwatyzmie kulturowym, ontologicznym i gnozeologicznym języka” (por. Anusiewicz 1994, za: Cieślukowa 1998: 95). Obraz współczesnego systemu nazywania i funkcjonowania nazw osobowych jest zatem odzwierciedleniem obrazu świata dawnego i współczesnego (por. Bartmiński 1993; Tokarski 1993).

Ogromne znaczenie nazw osobowych dla lingwistyki kulturowej dostrzegł Janusz Anusiewicz (1994), będąc wyrazicielem opinii Felixa Solmsena (1922)

¹ Na temat nazw osobowych (imion i nazwisk) istnieje obszerna literatura, zob. m.in. prace: M. Malec (np. 2001, 1996), A. Cieślukowej (1990), Z. Kalety (1998), J. Bubaka (1986), K. Skowronek (2001) i inne.

i innych badaczy. Uważa on bowiem, że onomastyka danego języka jest „źródłem wiedzy o kulturze danej społeczności, o najważniejszych wartościach przyjętych i uznanych przez społeczeństwo, co wyrażało się najczęściej w magiczno-symbolicznych sposobach zatrzymywania tych wartości przy potomstwie poprzez nadawanie odpowiednich imion, nazwisk, nazw, przyzwisk, owe wartości oznaczających” (Anusiewicz 1994, za: Cieślíkowa 1998: 96).

Jak twierdzi Maria Malec: „Najbardziej trwałym i powszechnym elementem systemu nazywania jednostek ludzkich jest imię osobowe” (1998: 97). Występuje ono od czasów najdawniejszych, w każdej epoce historycznej, we wszystkich kulturach, a także w różnych wspólnotach komunikatywnych. Cechuje je indywidualność, co „zakłada jego gramatyczną pojedynczość. W swojej podstawowej funkcji imię występuje wyłącznie w liczbie pojedynczej (singulare tantum)” (Malec 1998: 99).

Należy zwrócić uwagę na swoiste cechy kategorii imienia, które w przeciwieństwie do nazwiska (rodzinnego i dziedzicznego) jest nazwaniem indywidualnym osoby, którą reprezentuje trwale, przez całe życie. Postrzegane jest zwykle jako ważniejsze przy identyfikacji własnej tożsamości, co potwierdzają również słowa Anny Kamieńskiej: „Człowiek na ogół nie utożsamia się ze swoim nazwiskiem. Człowiek jest zawarty w imieniu. Pierwsze poznanie swojego ja – to imię” (Kamieńska 1982: 201). Swoistość kategorii imienia widoczna jest także w związanej z nim ekspresji oraz w nacechowaniu uczuciowym, co wyraża się w kreacji imienia. Chodzi tu przede wszystkim o dobór odpowiednich leksemów o wartościach pozytywnych w imionach rodzimych, a także o motywację wyboru imienia, o czym mogą decydować emocjonalne powiązania rodzinne, względy estetyczne, ładne brzmienie oficjalnej formy imienia i jego wariantów zdrobniałych. Wreszcie, wybór imienia może zostać dokonany ze względu na osobę świętego patrona lub bohatera świeckiego (filmowego, literackiego itp.).

Ekspresywność kategorii imienia wyraża się także w możliwości tworzenia różnego typu form pochodnych (zdrobniałych, hipokorystycznych, nacechowanych emocjonalnie), niespotykanych w innych kategoriach nazw osobowych². Jedno imię może mieć niekiedy bardzo wiele wariantów, do tworzenia których zostają wykorzystane różne środki językowe (słowotwórcze, morfologiczne, fonologiczne itp.), co dla języków słowiańskich jest typowe – zwłaszcza bardzo rozbudowana derywacja sufiksalna, palatalizacja i geminacja (por. też Malec 1998: 97–99).

Imiona, mimo że pochodzą z różnych stron świata, należą do kultury narodowej. Znaczna ich część została przyswojona przez polszczyznę w wiekach średnich i późniejszych, co spowodowało, że stanowią one wyznacznik narodowości ich nosicieli. Podstawowy zasób imion używanych w Polsce ma tradycję chrześcijańską, co sprawia, że należą one również do zbioru imion używanych w wielu krajach Europy i świata.

Zobaczmy zatem, jak wyglądają odpowiedniki imienia naszego Jubilata – **Edwarda**, w różnych językach europejskich. W języku polskim, podobnie jak

² O różnych wariantach i możliwościach tworzenia form pochodnych, hipokorystycznych imion zob. m.in. prace: E. Umińskiej-Tytoń (1985) i E. Rudnickiej-Firy (2009).

w większości przywoływanych języków, istnieją oprócz form męskich (m.) także (choć bardzo rzadko używane) formy żeńskie (f.)³:

EDWARD m. łac. Eduardus, Edvardus

EDWARDA f. łac. Eduarda

Języki

<i>angielski:</i>	Edward m.	Edwardine, Edvardina f.
<i>białoruski:</i>	Èduard, Aduard, Èdvard m.	Èdvarda, Eduarda f.
<i>bułgarski:</i>	Edvard, Eduard m.	_____
<i>chorwacki:</i>	Edvardo, Eduard, Edvard m.	Edvarda, Eduarda f.
<i>czeski:</i>	Edvard, Eduard m.	Edvarda, Eduarda f.
<i>duński:</i>	Edvard m.	Edvarda f.
<i>estoński:</i>	Edu, Eduard m.	Eduarda f.
<i>fiński:</i>	Eetu, Edvard m.	_____
<i>francuski:</i>	Édouard, Oudart, Odart m.	Edouardine f.
<i>hiszpański:</i>	Eduardo m.	_____
<i>holenderski:</i>	Eduard, Edward m.	Eduarda, Edouardine, Edwardine f.
<i>litewski:</i>	Edvardas, Eduardas m.	_____
<i>łotewski:</i>	Eduards, Edžus, Edvarts m.	_____
<i>łużycki (górnny i dolny):</i>	Eduard m.	_____
<i>macedoński:</i>	Edvard m.	Edvarda f.
<i>niemiecki:</i>	Eduard m.	_____
<i>norweski:</i>	Edvard m.	Edvarda f.
<i>nowogrecki</i>		
<i>tw. język czysty (transliteracja):</i>	Edouardos m.	Edouarda f.
<i>tw. język ludowy (transkrypcja):</i>	Eduardos m.	Eduarda f.
<i>portugalski:</i>	Duarte, Eduardo m.	_____
<i>rosyjski:</i>	Eduard m.	_____
<i>rumuński:</i>	Edu, Eduard m.	_____
<i>słowacki:</i>	Eduard m.	Eduarda f.
<i>słoweński:</i>	Edvard m.	Edvarda f.
<i>szwedzki:</i>	Edvard, Edward m.	_____
<i>ukraiński:</i>	Eduard m.	_____
<i>węgierski:</i>	Ede, Edvård m.	Edvarda f.
<i>włoski:</i>	Eduardo, Edoardo, Odoardo m.	Odoarda f.

Według *Słownika imion współcześnie w Polsce używanych* Kazimierza Rymuta⁴ imię **Edward** zostało nadane w Polsce 210 881 razy, przy czym najczęściej było ono nadawane w latach trzydziestych – 47 105 razy, i czterdziestych XX wieku – 48 768

³ Zob. *Słownik imion*, oprac. W. Janowowa, A. Skarbek, B. Zbijowska, J. Zbiniowska, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991, s. 78; oraz J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1993.

⁴ K. Rymut, *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, Kraków 1995.

razy, a także w latach pięćdziesiątych – 47 070 razy, co stanowi odpowiednio około 2,5%, 2,1% oraz 1,4% wszystkich urodzonych mężczyzn w odpowiednich przedziałach czasowych⁵. Oznacza to, że w latach trzydziestych otrzymało je tylko 2,5% urodzonych wówczas mężczyzn, w latach czterdziestych już nieco mniej, bo 2,1%, a w latach pięćdziesiątych zaledwie 1,4%. Najrzadziej natomiast imię to występowało w latach osiemdziesiątych – nadano je 744 razy, a od 1991 do 1994 roku otrzymało je tylko 77 osób płci męskiej. Jak widać, imię **Edward** nie należało i nadal nie należy do zbyt rozpowszechnionych imion w Polsce.

Największą frekwencją imię **Edward** cieszy się w byłym województwie katowickim – 21 582 nominacji, oraz w warszawskim – 11 662, następnie w kieleckim – 7633, krakowskim – 7155, i wrocławskim – 6979, najniższą zaś popularność wykazuje w byłym województwie białkopodlaskim – nadano je tylko 1506 razy, włocławskim – 1584 razy, oraz chełmskim, gdzie otrzymało je 1812 osób płci męskiej, podobnie w sieradzkim – 1836.

Etymologia imienia **Edward** jest w zasadzie przejrzysta. Składa się ono bowiem z dwóch staroangielskich elementów *ēad* ‘majątek, bogactwo, szczęście’ oraz *weard* ‘stróż, opiekun, pan’ – całość imienia tłumaczy się jako ‘stróż, opiekun majątku’ (Bubak 1993: 90). „Jest to królewskie imię angielskie – jak pisze Jan Stanisław Bystroń – wśród licznych królów Edwardów znajduje się dwóch świętych: Edward Męczennik (963–978), który dzieckiem wstąpił na tron i niedługo potem został zamordowany, tudzież Edward Wyznawca (1004–1066), w roku 1161 zaliczony w poczet świętych” (Bystroń 1938: 161). W wykazach hagiograficznych spotykamy właściwie tylko tych dwóch świętych o imieniu *Edward*, ale kilkakrotnie więcej jest błogosławionych, którzy podobnie jak święci byli pochodzenia angielskiego (por. Fros, Sowa 1975: 194).

W Polsce, jak również w Niemczech, imię **Edward** pojawia się dość późno, bo dopiero w XVIII wieku, przychodzi z Anglii, zaczyna się szerzyć wraz z wpływami angielskimi, w średniowiecznych źródłach polskich nie ma poświadczenia. Na rozpowszechnienie tego imienia w Europie miała niewątpliwie wpływ powieść Jeana Jacques’a Rousseau *Nowa Heloiza* (1761), której bohaterem jest Edward.

W początkach XIX wieku – jak pisze J. Bubak – imię to uchodzić mogło jeszcze u nas za ekscentryczne (por. Edward Bzik, afektowany pseudopoeta z *Salonu literackiego* J. Wilkońskiego, 1805–1852), ale z końcem tego wieku i w okresie międzywojennym wśród inteligencji należy do popularnych imion, spotyka się je także na wsi. Dziś jest rzadziej nadawane (Bubak 1993: 90).

W formie *Edwardka* znane jest także włościanom z Wileńszczyzny, którzy chętnie przybierali imiona miejskie czy dworskie (por. Bystroń 1938: 162).

Imię to nosili sławni i znani ludzie, między innymi polityk i dyplomata brytyjski Edward Halifax (1881–1959), a w Polsce: Edward Raczyński (1786–1845), mecenas sztuki i nauki w Wielkopolsce; Antoni Edward Odyniec (1804–1885), poeta i przyjaciel Adama Mickiewicza; Edward Dembowski (1822–1846), filozof,

⁵ Dane procentowe zostały obliczone na podstawie danych liczbowych objaśnionych we *Wstępie do Słownika imion...* K. Rymuta, op. cit., s. IX.

publicysta, uczestnik rewolucji krakowskiej w 1846 roku; śpiewak Edward Reszke (1853–1917); Edward Porębowicz (1862–1937), historyk literatury, profesor Uniwersytetu we Lwowie; Edward Abramowski (1868–1918), działacz społeczny i uczonek; Edward Witting (1879–1941), rzeźbiarz; Edward Rydz-Śmigły (1886–1941), marszałek Polski; Edward Szymański (1907–1943), poeta, tłumacz, działacz lewicowy, oraz polityk Edward Gierek (1913–2001).

Od imienia **Edward** znane są nieliczne formy pochodne, zdrobnienia takie jak: *Ed, Edi* (pod wpływem obcym), *Edek, Edzio // Edziu, Edzik, Eduś*.

Utworzone od niego zostały również nazwy miejscowe: *Edwardowice, Edwardowo, Edwardów* (są to nazwy wsi występujące między innymi w województwach: dolnośląskim, lubelskim, mazowieckim, poznańskim, wszystkie notowane późno – w XIX i XX wieku)⁶.

Imieniny obchodzi **Edward** 5 stycznia, 18 marca i 13 października.

Jak powiedzieliśmy na wstępie, dwie nazwy osobowe identyfikują człowieka – imię i nazwisko. Nazwisko jako drugi człon tego zestawienia antropomicznego stanowi swoistą własność człowieka, którego określa, i objęte jest ochroną prawną. Z punktu widzenia historii nazwisko jest późniejsze niż imię; czasom nowożytnym przekazało je średniowiecze, a „niektóre grupy społeczne objęte nim zostały dopiero od kilku pokoleń” (Matuszewski 1980: 21). „Obecnie każdy obywatel Polski musi posiadać nazwisko i jeśli nie otrzymał go na zasadzie dziedziczenia, to jest mu ono nadawane na drodze administracyjnej” (Rymut 1998: 143). Forma językowa, a zwłaszcza postać graficzna nazwiska nie może być w dzisiejszych czasach dowolnie zmieniana, chyba że są ku temu mocne przesłanki (np. nazwisko ośmieszające).

Nazwiska, podobnie jak inne nazwy własne, mają ogromne znaczenie dla lingwistyki kulturowej; są źródłem wiedzy o historii politycznej i społecznej narodu, o jego kulturze, realiach życia, a nade wszystko o uznawanych wartościach. Jak twierdzi Zofia Kaleta, „... nazwisko, będąc nazwą jednostki stanowiącej człon rodziny, stało się samo wartością kulturową. Funkcjonowało bowiem jako instytucja prawa, najpierw zwyczajowego, a następnie stanowionego. Prawo zaś jest zdobyczą kultury” (Kaleta 1998: 5). Nazwisko jako nośnik wartości moralnych człowieka jest jego dobrem, wartością osobistą, co stanowi element kultury, tak bardzo eksponowany, zwłaszcza w Polsce, gdzie pytamy o nazwisko jako o godność – „jak pańska godność”? Znane jest też w Polsce pojęcie „dobrego imienia”, to jest nazwiska, i poczucie jego hańby⁷. Już od XV wieku aż do czasów współczesnych nazwisko pełniło i pełni nadal ważną rolę w obyczajowości i kulturze polskiej, będąc ważnym składnikiem tożsamości moralnej jego nosiciela.

Pewne typy nazwisk (już od najdawniejszych czasów) wskazują na system uznawanych wartości; dzieje się tak nie tylko w Polsce, ale także w innych krajach. Na przykład występująca u szlachty polskiej od średniowiecza przewaga nazwisk zakończonych na *-ski*, utworzonych od nazw posiadanych miejscowości, świadczy

⁶ Zob. *Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany*, red. K. Rymut, t. 3: E–I, Kraków 1999, s. 5–6.

⁷ Nazwisko w kulturze polskiej bardzo szeroko omawia Z. Kaleta w swojej monografii, zob. eadem, *Nazwisko w kulturze polskiej*, Warszawa 1998, s. 159–167.

– jak pisze Zofia Kaleta – o uznawaniu ziemi i jej posiadania za budującą prestiż społeczny wartość naczelną, wyższą niż przynależność do rodziny (rodu), która jest najważniejsza w innych krajach słowiańskich (Kaleta 1998: 183–184). W tradycji polskiej już od XIV i XV wieku wyraźnie zaznaczała się różnica w typach nazwisk noszonych w niższych i wyższych klasach społecznych. Dychotomia ta przybrała jeszcze większe rozmiary w XVI i XVII wieku, kiedy to wytworzyła się silna bariera społeczna między klasami uprzywilejowanymi, o wyższym prestiżu, zajmującymi wysoką pozycję w hierarchii społecznej, a pozostałymi stanami, o niższym statusie społecznym. Odzwierciedleniem tego zjawiska były nazwiska tak zwane lepsze – odmiejscowe, zakończone na *-ski*, charakterystyczne dla warstwy szlacheckiej, oraz „gorsze”, odapelatywne – mieszczańskie i chłopskie. Aksjologiczna ocena warstw społecznych, zwłaszcza w XVI i XVII wieku, zadecydowała o tym, że wykształcone wcześniej typy nazwisk, funkcjonujące w wyższych i niższych warstwach społecznych, zostały uznane przez powszechną opinię społeczną jako „lepsze” i „gorsze”. Poświadczeniem tego faktu znajdujemy w licznych dokumentach historycznych z obszaru całej Polski. Przedstawiciele wyższych klas społecznych używali nazwisk „lepszych”, odmiejscowych zakończonych sufiksem *-ski* (lub wariantami typu *-owski*, *-ewski*, *-[e]cki* itp.), których bazą leksykalną były nazwy posiadanych przez nich miejscowości. Jako nazwiska społecznie „lepsze” stały się wzorem dla mieszczańskich, a później też dla chłopskich. Wśród niższych warstw społecznych obserwuje się, zwłaszcza w XVII wieku, proces zamiany pierwotnych nazwisk (przeważnie odapelatywnych i odimiennych) na tak zwane lepsze, zakończone na *-ski*, niejako o większym prestiżu społecznym (zob. Breza 1983; Dubisz 1985; Walczak 1988). Nazwiska o takiej strukturze uchodzą za bardziej eleganckie, wręcz nobilitujące swoich nosicieli. Można by mówić o pragmatycznej, społecznej funkcji sufiksu *-ski*, który odnosi się tylko do nazwiska szlacheckiego i oznacza przynależność do „lepszej” warstwy społecznej (Rudnicka-Fira 2004: 136–137). W strukturze językowej tych nazwisk „zakodowana była informacja o przynależności ich nosicieli do wyższej klasy społecznej i jej kultury [...], a „przyczyny ustalenia się tego typu nazwisk jako szlacheckich tłumaczą się dobrze na tle wartości kultury szlacheckiej” (Kaleta 1998: 98), to jest szlacheckich obyczajów, zachowań, światopoglądu, cech duchowych itp. Nazwiska te były symbolem bogactwa, wysokiej pozycji społecznej szlachty oraz uznawanych przez nią szeroko pojętych wartości kulturowych, duchowych itp. Warto przypomnieć, że od XVII wieku nazwiska na *-ski* za granicą uchodziły za typowo szlacheckie, a w późniejszych czasach za typowo polskie (por. Tazbir 1983: 31).

Nazwisko Jubilata – **Stachurski** – należy do typu scharakteryzowanych wyżej nazwisk zakończonych sufiksem *-ski*, z pierwotną funkcją odmiejscową. Formant *-ski* w planie antropimicznym w okresie staropolskim tworzy bowiem nazwy osobowe od nazw miejscowych (por. Kaleta 1981), sporadycznie tylko mógł tworzyć nazwy osób od apelatywów i prawdopodobnie już też od innych nazw osobowych (zob. też Cieślíkowa 1990: 12, 167).

Z dzisiejszych postaci nazwisk na *-ski* „nie można w sposób jednoznaczny określić pochodzenia konkretnego nazwiska” (zob. Rymut 1999 I, s. LVII). Może ono bowiem pochodzić od jednej z bardzo licznych nieraz nazw miejscowych, może też pochodzić bezpośrednio od imienia w formie podstawowej lub od jego form

derywowanych, może być wreszcie formą sztuczną, utworzoną na wzór istniejących innych nazwisk na *-ski*. Ponadto nazwy osobowe pochodne od nazw miejscowych z formantem *-ski* mogą wskazywać nie tylko na właściciela danej wsi, miejscowości, ale też na pochodzenie z danej miejscowości. Aby w sposób prawidłowy i jednoznaczny podać genezę konkretnego nazwiska, należy, jak twierdzi Rymut, „śledzić historię danej rodziny. Tak samo brzmiące dzisiejsze nazwiska dwu rodzin mogą mieć bowiem dwie różne genezy” (zob. Rymut 1999 I, s. LVII). Rozmaite mogły być losy i przyczyny kreacji konkretnego antroponimu w danym miejscu i czasie, uzależnione od czynników zewnętrznych, jak i indywidualnych. Na trudności w ustalaniu etymologii antroponimów, na ich wielomotywacyjność zwraca też uwagę A. Cieślakowa (1999: 121–126).

Jak wynika z powyższych uwag, nazwisko *Stachurski* ma niejednoznaczną genezę, dopuszcza wielomotywacyjność; bez znajomości historii danej rodziny, rodu nie można bowiem ustalić jednoznacznej interpretacji motywacyjnej. W *Słowniku historyczno-etymologicznym* K. Rymuta nazwisko to jest zamieszczone pod hasłem „Stach” (1373)⁸ w układzie gniazdowym: *Stach-ur-ski* – może zatem pochodzić od imion na *Sta-*, typu *Stanisław*; może też od *Eustachy*; Rymut podaje najbliższe mu formy: *Stach-ur*, *Stach-ura*⁹ (1399); dopuszcza też możliwość motywacji przez nazwę miejscową *Stachura* (wieś w woj. kieleckim, gminie Mniów), zob. Rymut 2001: II 472. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* podaje (oprócz wyżej wymienionej) jeszcze inną wieś – gorzelnię o tej samej nazwie *Stachura*, znajdującą się w dawnym powiecie kowelskim, oraz *Stachurówiznę* w dawnym powiecie wieluńskim (1827)¹⁰.

Jan Stanisław Bystroń nazwisko *Stachurski* (w pisowni *Stachórski*) umieszcza w grupie nazwisk pochodzących od imion chrzestnych, konkretnie od imienia *Stanisław*, uwzględniając formy pośrednie: *Stach* – *Stachura* – *Stachórski* (zob. Bystroń 1936: 276).

W *Słowniku staropolskich nazw osobowych* nie znajdujemy nazwy osobowej *Stachurski*, jest tylko: *Stachura* (*Jascho de Polaninouicz cum... Stasszcone Stachura dicto... kmethon(e)de Marszouicz*) 1399 i [...] *Stanislaao Stachura de Lagiewniki... cmeton(e)* 1571, (1471)¹¹.

Nazwisko *Stachurski* pojawia się w źródłach historycznych nieco później – odnotowane zostało w 1731 roku w antroponimii Białegostoku: *Stachurski: Laboriosis*

⁸ Należy zaznaczyć, że *Słownik historyczno-etymologiczny* podaje daty najstarszych poświadczeń historycznych nazw osobowych. Data oznacza, od kiedy dana forma językowa jest źródłowo poświadczona, co nie jest równoznaczne z tym, że w danym roku ta nazwa osobowa pełniła już funkcję nazwiska. Ponadto daty są podawane tylko sprzed roku 1800; jeśli przy nazwisku nie ma daty, oznacza to, że zostało ono odnotowane współcześnie (zob. Rymut 1999 I, s. LXXVIII).

⁹ Nazwiska: *Stachura* i *Stachurski* – jako pochodzące od imienia *Stanisław* – podają także H. Fros i F. Sowa (1975: 486).

¹⁰ Zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. I, Warszawa 1880, s. 172.

¹¹ Zob. *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki, t. V, Wrocław 1977–1980, s. 168.

P. P. Stephano Stachurski 1731¹². Por. nazwa miejscowa *Stachura* SG (zob. Dacewicz 2001: 233). Znajduje się też wśród nazwisk ludności dawnego starostwa nowotarskiego, por.: *Stachurski*, cf. *Stachura* 1786 (zob. Bubak 1970–1971 II, s. 73), oraz wśród mieszkańców Rzeszowszczyzny: *Petrus Stachurski* 1818; także *Sophia Stachyrska* 1778, *Hedvigis Stachurszczonka* 1811 i *Hedvigis Stachorszczonka de Nova Civitate* 1778 (zob. Reczek 1966: 408). Nazwisko to zostało również odnotowane 4 razy w dekanacie wadowickim w latach 1786–1939: *Carol Stachurski* 1891, *Michael Stachurski* 1934, a także *Francisca Stachurski* 1886 i *Antonia Stachurska* 1914¹³.

W *Słowniku nazwisk współcześnie w Polsce używanych*¹⁴ nazwisko *Stachurski* zostało odnotowane 6573 razy, co stanowi znikomy odsetek (około 0,02%) wszystkich osób w Polsce, przy czym największą frekwencję wykazuje ono w byłym województwie kieleckim – 690 poświadczeń, co stanowi około 0,06%¹⁵ wszystkich mieszkańców tego województwa. W następnej kolejności najwięcej poświadczeń tego nazwiska (w liczbach bezwzględnych) znajduje się w byłych województwach: warszawskim (472), łódzkim (445), krakowskim (380), wrocławskim (369) i radomskim (345), co w stosunku do wszystkich mieszkańców danych województw stanowi odpowiednio: 0,02%, 0,04%, 0,03%, 0,03% i 0,05%. Najwięcej zatem nosicieli tego nazwiska (w stosunku do liczby ludności) jest w byłych województwach kieleckim (0,06%), radomskim (0,05%) i łódzkim (0,04%), co i tak wskazuje na niską jego frekwencję i popularność w ogóle. Zdecydowanie najmniej poświadczeń nazwiska *Stachurski* obserwujemy w byłych województwach chełmskim i leszczyńskim (po 10 razy), w białkopodlaskim (18 razy), w ciechanowskim (23 razy) i przemyskim (29 razy).

Nazwisko Jubilata – *Stachurski* – nie jest, jak widać, zbyt powszechne, należy raczej do rzadkich, co czyni je bardziej oryginalnym. Najwięcej jego nosicieli znajduje się na Kielecczyźnie, chociaż do XVII wieku nie znajdujemy tu jego poświadczeń (por. Kopertowska 1980). W dokumentach źródłowych pojawia się dość późno, bo dopiero w XVIII wieku. Ze względu na swą strukturę językową nazwisko to jako typ odmiejscowy z sufiksem *-ski* w tradycji polskiej uchodzi za „lepsze”, szlacheckie, o wyższym prestiżu społecznym.

Zarówno imię, jak i nazwisko Jubilata – **EDWARD STACHURSKI** – nie należą do popularnych, są raczej rzadkie (co zostało wyżej dowiedzione), a to niewątpliwie przydaje im pewnej oryginalności.

„Królewskie” imię *Edward* (imię królów angielskich) i „szlacheckie”, prestiżowe, o wyższym statusie społecznym (w polskiej tradycji obyczajowej), uznawane

¹² Notacja w Metrycznej Księdze Chrzta parafii Białystok, lata 1728–1749 (zob. Dacewicz 2001: 270).

¹³ Zob. recenzowana przeze mnie nieopublikowana praca doktorska Teresy Kolber „Motywacja i struktura nazwisk mieszkańców dawnego dekanatu wadowickiego z lat 1786–1939”, cz. 1–2 (Słownik, s. 537), napisana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Józefy Kobylińskiej na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie, 2008.

¹⁴ *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, red. K. Rymut, t. I–X, Kraków 1992–1994; zob. t. IX, s. 9

¹⁵ Dane procentowe (w tym akapicie) obliczyłam na podstawie danych liczbowych zawartych we *Wstępie do Słownika nazwisk...* op. cit., t. I, VI–VIII.

za typowo polskie nazwisko **Stachurski** tworzą w kontaktach oficjalnych (urzędowych) dostojnie brzmiącą pełną nazwą osobową, głęboko osadzoną w lingwistyce kulturowej, w obyczajowości i tradycji nie tylko polskiej, ale także europejskiej.

Przywołajmy w konkluzji słowa Tadeusza Milewskiego – niech będą one potwierdzeniem naszych rozważań:

Imiona osobowe tworzą system, który wyodrębniając się z całości języka pewnymi specyficznymi cechami, stanowi równocześnie część tradycji prawnobyczajowej każdego społeczeństwa. Imiona, będąc twórcami językowymi, są równocześnie środkiem orientacji w obrębie społeczeństwa, systemem klasyfikacji jego członków. W tych warunkach zachodzi niewątpliwy związek między imiennictwem osobowym a kulturą (Milewski 1969: 147).

Bibliografia

- Anusiewicz J., 1994, *Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki*, Wrocław.
- Bartmiński J., 1993, *Wprowadzenie*, [do:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 335–362.
- Breza E., 1983, *Nazwiska typu „Kaczorowski” : „Kaczor”, „Urbański” : „Urban” na Pomorzu Gdańskim*, „Gdańskie Studia Językoznawcze”, t. 3, s. 27–74.
- Bubak J., 1970–1971, *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. 1–2, Wrocław.
- Bubak J., 1986, *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków.
- Bubak J., 1993, *Księga naszych imion*, Wrocław.
- Bystroń J.S., 1936, *Nazwiska polskie*, Lwów – Warszawa.
- Bystroń J.S., 1938, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa.
- Cieślikowa A., 1990, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Cieślikowa A., 1998, *Nazwy osobowe – Antroponimia. Wprowadzenie*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Kraków, s. 94–96.
- Cieślikowa A., 1999, *Stopień prawdopodobieństwa etymologii onomastycznych*, [w:] *In memoriam Alfreda Zaręba et Josephi Reczek. W dziesiątą rocznicę śmierci*, Kraków, s. 121–126.
- Dacewicz L., 2001, *Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku*, Białystok.
- Dubisz S., 1985, *O „nobiletacji” nazwisk mieszczańskich na Mazowszu w XVII i XVIII wieku*, „Prace Filologiczne”, t. 32, s. 97–107.
- Fros H., Sowa F., 1975, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków.
- Grzenia J., 2006, *Słownik imion*, Warszawa.
- Kaleta Z., 1998, *Nazwisko w kulturze polskiej*, Warszawa.
- Kamieńska A., 1982, *Notatnik 1965–1972*, Poznań.
- Kopertowska D., 1980, *Kieleckie antroponimy XVI i XVII w.*, Kielce.
- Kowalik-Kaleta Z., 1981, *Staropolskie nazwy osobowe motywowane przez nazwy miejscowe*, Wrocław.
- Malec M., 1996, *O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność*, Kraków.
- Malec M., 1998, *Nazwy indywidualne. Imiona*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Kraków, s. 97–118.

- Malec M., 2001, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków.
- Matuszewski J., 1980, *Polskie nazwisko szlacheckie*, Łódź.
- Milewski T., 1969, *Indoeuropejskie imiona osobowe*, Wrocław.
- Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany*, 1996–2007, red. K. Rymut, t. 1–7, Kraków.
- Reczek S., 1966, *Ze studiów nad onomastyczną przeszłością Rzeszowszczyzny. Nazwiska mieszczan rzeszowskich i najbliższej okolicy na przełomie XVIII i XIX wieku*, [w:] *Z tradycji kulturalnych Rzeszowa i Rzeszowszczyzny*, red. S. Frycie, S. Reczek, Rzeszów, s. 317–426.
- Rudnicka-Fira E., 2004, *Antroponimia Krakowa od XVI do XVII wieku. Proces kształtowania się nazwiska*, Katowice.
- Rudnicka-Fira E., 2009, *Wariantywność i emocjonalność w obrębie imion w komunikacji potocznej (na materiale pogranicza – Kresów Południowo-Wschodnich)*, [w:] *Rejestr emocjonalny języka*, red. K. Wojtczuk, V. Machnicka, Siedlce, s. 189–198.
- Rymut K., 1995, *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, Kraków.
- Rymut K., 1998, *Nazwy rodzinne, rodowe i zbiorowe. Nazwiska*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Kraków, s. 143–160.
- Rymut K., 1999–2001, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I: A–K, t. II: L–Z, Kraków.
- Skowronek K., 2001, *Współczesne nazwisko polskie. Studium statystyczno-kognitywne*, Kraków.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, 1880–1902, t. I–XV, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa.
- Słownik imion*, 1991, oprac. W. Janowowa, A. Skarbek, B. Zbijowska, J. Zbiniowska, wyd. 2 poprawione i rozszerzone, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, 1992–1994, red. K. Rymut, t. I–X, Kraków.
- Słownik staropolskich nazw osobowych*, 1965–1983, red. W. Taszycki, t. I–VI, Wrocław.
- Solmsen F., 1922, *Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte*, red. E. Fränkel, Heidelberg.
- Tazbir J., 1983, *Kultura szlachecka w Polsce*, wyd. 3 zmienione, Warszawa.
- Tokarski R., 1993, *Słownictwo jako interpretacja świata*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 335–362.
- Umińska-Tytoń E., 1985, *Formy pochodne imion derywowanych sufiksalnie (na przykładzie imion łódzkich)*, „*Studia Językoznawcze*” (Wrocław), t. 10 X, s. 107–155.
- Walczak B., 1988, *Z dziejów pewnego stereotypu nazewniczego („szlacheckie” nazwiska na „-ski”, „-cki”)*, [w:] *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej. Materiały z VI Konferencji Onomastycznej*, red. E. Homa, Szczecin, s. 275–281.

Around the Name and Surname of the Jubilee: Proper Names from the Perspective of Cultural Linguistics

Abstract

The author of the texts undertakes an onomastic analysis of the name *Edward* and the surname *Stachurski*. She enriches her deliberations with statistic data and remarks on the historic determinants of forming the proper names in Poland.